

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-79>

УДК 339.13.017:634.42

ОЦІНКА БАЛАНСУ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ ЯБЛУК ТА ПРОДУКТІВ ЇХ ПЕРЕРОБКИ В УКРАЇНІ

ASSESSMENT OF THE BALANCE OF DEMAND AND SUPPLY ON THE MARKET OF APPLES AND THEIR PROCESSING PRODUCTS IN UKRAINE

Лужанський Володимир Васильович

аспірант,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1946-7071>

Luzhanskyi Volodymyr

National University of Life and Environmental science of Ukraine

Стаття присвячена оцінці балансу попиту та пропозиції на ринку яблук та продуктів їх переробки в Україні. Яблука та продукти їх переробки в Україні є неодмінною складовою сільськогосподарського сектору, відіграючи провідну роль у гарантуванні продовольчої безпеки та сприяючи здоровому харчуванню населення. Ринок яблук та продуктів їх переробки піддається впливу різних факторів, які призводять до не рівноваги між попитом і пропозицією. Сезонні коливання виробництва, зовнішні впливи, зміни в споживчих уподобаннях, конкуренція на ринку та регулятивні обмеження – всі ці аспекти формують складну і динамічну ситуацію на ринку. На основі різних показників проведено аналіз балансу попиту та пропозиції яблук в Україні протягом періоду з 2016 по 2023 роки, що дозволило визначити, як змінювалася загальна кількість яблук, що доступна на ринку, в порівнянні з попитом на них. Враховуючи ці різні показники, створено повну та об'єктивну картину балансу попиту та пропозиції на ринку яблук в Україні для кожного сезону у розглянутому періоді. Визначено виробництво яблук в Україні у період з 2016 по 2022 роки та площі під яблуневими садами в Україні на основі офіційних статистичних даних. Ці дані містять інформацію про виробництво яблук в Україні та обсяги площ, призначених під яблуневі сади, яка обчислюється на основі оцінки та реєстрації сільськогосподарських ділянок та врожаїв.

Ключові слова: ринок яблук, ринок яблучних продуктів, попит на яблука, пропозиція на яблука, баланс ринку яблук.

The article is devoted to the assessment of the supply and demand balance on the market of apples and their processing products in Ukraine. Apples and their processing products in Ukraine are an indispensable component of the agricultural sector, playing a leading role in guaranteeing food security and promoting healthy nutrition of the population. The market of apples and their processing products is influenced by various factors that lead to an imbalance between supply and demand. Seasonal production fluctuations, external influences, changes in consumer preferences, market competition and regulatory restrictions – all these aspects form a complex and dynamic market situation. Based on various indicators, an analysis of the balance of demand and supply of apples in Ukraine during the period from 2016 to 2023 was carried out, which made it possible to determine how the total number of apples available on the market changed in comparison with the demand for them. Taking into account these various indicators, a complete and objective picture of the supply and demand balance on the apple market in Ukraine was created for each season in the considered period. The production of apples in Ukraine in the period from 2016 to 2022 and the area under apple orchards in Ukraine were determined based on official statistical data. These data contain information on the production of apples in Ukraine and the amount of areas designated for apple orchards, which is calculated on the basis of the assessment and registration of agricultural plots and harvests. An analysis of the balance of supply and demand in the market of apples and their processing products in Ukraine was conducted, which included a thorough study of various aspects of this issue in order to gain a deep understanding of the factors that affect this market. As part of the study, the balance of demand and supply on the market of apples and their processing products in Ukraine was carefully analyzed. This assessment includes an analysis of various aspects such as apple production, orchard area, crop quality level, import and export volumes, domestic market consumption, storage and processing losses, as well as changes in conditions and external environmental factors such as war situation and economic fluctuations.

Key words: apple market, apple products market, demand for apples, supply of apples, balance of the apple market.

Постановка проблеми. Проблема оцінки балансу попиту та пропозиції на ринку яблук та продуктів їх переробки в Україні є актуальною та важливою для аграрної економіки країни. Україна має значний потенціал для вирощування яблук, але обсяги виробництва коливаються в залежності від погодних умов та врожайності. Це спричиняє нерівномірність між обсягами виробництва і споживанням. Питання зберігання яблук та їхньої переробки є провідним, оскільки псування продукції призводить до втрат обсягів пропозиції. Яблука є сезонним продуктом, що призводить до перевиробництва під час збору врожаю та дефіциту під час інших періодів року. Зміни в споживчих звичках та попиті на продукти переробки яблук, наприклад, наслідок збільшеного інтересу до здорового харчування, впливають на ринкову ситуацію. Розвиток галузі переробки яблук та створення нових продуктів створюють можливості для розширення ринку та підвищення прибутковості для сільськогосподарських виробників. Наявність регулятивних обмежень та стимулів, таких як субсидії або податки на імпорт, впливають на динаміку ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням даної проблематики займалися наступні вчені: Барабаш Л. О. та Мазур К. В. [2], Білоусов Є. Ю. [3], Мартинюк М. П. [5], Меженський В. М. та Меженська Л. О. [6], Попова О. П. та Сало І. А. [7; 9], Сакун А. Ж. та Пантюк І. А. [8], Черевко О., Франів І., Корпало І. [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ситуація, яка склалася в умовах війни, представляє собою складну проблему, яка вимагає більш глибокого дослідження та аналізу. Військовий конфлікт призвів до значних зрушень в сільському господарстві та виробництві яблук в Україні. Втрата частини території країни та велика кількість внутрішньо переміщених осіб, зокрема жінок і дітей, мають вплив на споживання яблук та ринок цієї продукції. Водночас девальвація національної валюти та конкуренція з імпортованими фруктами ставлять під загрозу внутрішнє виробництво та споживання яблук в Україні. Питання про цінову динаміку та вплив цих факторів на ринок вимагають глибшого аналізу, оскільки вони впливають на виробників, споживачів та економіку країни в цілому. Тому ця проблематика потребує подальших досліджень і обговорення для знаходження оптимальних рішень та стратегій для підтримки ринку яблук в умовах війни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною ціллю є проведення оцінки балансу попиту та пропозиції на ринку яблук та продуктів їх переробки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Яблука та продукти їх переробки в Україні є складовою аграрного сектору, який відіграє суттєву роль у забезпеченні продовольчої безпеки та здорового харчування населення. Споживання яблук та їх переробка у формі соків, сидру, повидел та інших продуктів мають великий потенціал для задоволення харчових потреб та створення додаткової вартості для сільськогосподарських виробників та підприємств галузі переробки. Ринок яблук та продуктів їх переробки піддається впливу різних факторів, які призводять до дисбалансу між попитом та пропозицією. Сезонність виробництва, зовнішні фактори, зміни в споживчих уподобаннях, конкуренція на ринку та регулятивні обмеження – всі ці аспекти створюють складну та динамічну ситуацію на ринку.

Так, Сало І. А. зазначає, що «в Україні пропозиція яблук щороку збільшується, але незначними темпами як за рахунок імпортованих поставок, так і вітчизняного виробництва. Це пов'язано передусім з тим, що сільськогосподарськими підприємствами поступально закладаються інтенсивні насадження яблуні на площах 2,1–2,5 тис. га, які через 3–5 років вступають в товарне плодоношення» [9].

Збільшення пропозиції яблук в Україні може бути пояснене інтенсивним розвитком садівництва та насадженням інтенсивних сортів яблунь на нових площах. Це свідчить про те, що сільськогосподарські підприємства вкладають значні зусилля в модернізацію сільськогосподарського виробництва з метою збільшення врожайності та якості продукції.

У 2022 році, навіть при зменшенні обсягів виробництва, не спостерігалось зниження напруги на внутрішньому ринку яблук. Навіть у сезоні 2020–2021 років деякі мережі супермаркетів повідомляли про зниження продажів яблук на третину порівняно з попередніми показниками. У новому сезоні структура споживання також показала зменшення не лише кількості безпосередніх споживачів, але і ще більший спад попиту через гендерні викривлення на споживчому ринку та зростання цін на необхідні продукти (табл. 1).

У сезоні 2022–2023 року, зниження виробництва було більш ніж компенсовано падінням споживання, а проблеми з експортом, велика кількість яблук для переробки, і значні

Таблиця 1

Баланс попиту та пропозиції яблук в Україні (2016–2023, сезони), тис. тон

Показник	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23П	2021/22 до 2020/21 +/-	2022/23 до 2021/22 +/-
Початкові запаси	9	7	4	50	23	23	35	-1%	52%
Збиральна площа, тис. га	91,6	91,2	90,9	87,7	85	84	80	-1%	-5%
Розрахункова врожайність, ц/га (якість)	120	118	160	132	130	152	145	16%	-4%
Валовий збір	1 099	1 078	1 458	1 154	1 115	1 279	1 157	15%	-10%
Імпорт	41,8	4,6	16,5	20,7	11,4	8	5	-30%	-38%
Пропозиція всього	1 150	1 090	1 478	1 224	1 149	1 310	1 197	14%	-9%
Споживання:	1 045	967	1 188	1 060	994	1 060	1 025	7%	-3%
у т.ч. у свіж. виді	510	472	550	520	530	500	445	-6%	-11%
у т.ч. ринкова частина	332	297	363	333	339	320	284	-6%	-11%
втрати	85	78	180	120	115	140	110	22%	-21%
переробка	535	495	638	540	464	560	580	21%	4%
Експорт	12,9	40,9	60,8	21,5	17,0	55	20	224%	-64%
Розподіл усього	1 143	1 086	1 429	1 202	1 126	1 255	1 155	11%	-8%
Кінцеві запаси	7	4	50	23	23	55	43	138%	-22%

Джерело: розроблено автором на основі [1]

запаси з попередніх врожаїв створили ситуацію з низькими цінами як на свіжих яблуках, так і на яблуках для переробки, такі як сорт «Флоріна» і «Гала».

Основним результатом цього сезону було зменшення кількості гравців на ринку яблук в Україні. Багато виробників, які спеціалізувалися на промислових яблуках, втратили інтерес через не вигідну цінову ситуацію. Аналогічні тенденції спостерігалися і на ринку свіжих яблук.

Проте, не зважаючи на це, в Україні все ще є якісні яблука. Найбільші можливості мають виробники, які готові зменшити свою прибутковість, раціоналізувати витрати та зберегти свою частку на внутрішньому ринку чи на ключових експортних напрямках. В цих важких умовах системність ведення бізнесу завжди була ключовим чинником успіху на ринку фруктів і овочів в Україні, і в цьому сезоні її важливість тільки збільшилася.

Погодні умови для виробництва яблук в Україні були майже ідеальними, і хоча були випадки граду, заморозків та інших погодних негараздів, вони мали обмежений вплив на загальний урожай. Навіть при загальній євразійській посуші, наслідки для України

були менш серйозними, ніж для інших країн, зокрема на півдні ЄС та в Центральній Азії. Завдяки використанню крапельного зрошення багатьма професійними садами в Україні, вони успішно впоралися з впливом спекотних та сухих погодних умов.

Проте, проблеми пов'язані з фінансовою нестабільністю через війну, стрімку девальвацію української гривні і труднощі з імпортом на митниці, призвели до значного зменшення використання засобів захисту рослин, добрив та інших агрохімічних продуктів в українських садах (не обмежуючись лише яблуневими галями). Це, разом з погодними умовами, стало другим ключовим фактором, який вплинув на врожайність в яблучному виробництві, і відобразиться в загальному зниженні урожаю (особливо в старих садах) та погіршенні якості зібраних плодів в країні.

Отже, сезон 2022–2023 років став випробуванням балансу між сприятливими погодними умовами та обмеженим використанням агрохімії в садах. Наразі виглядає так, що відсутність або недостатнє використання засобів захисту рослин визначає загальну картину більше, ніж сприятлива погода. Проте важливо відзначити, що в Україні все ще є яблука

преміальної та експортної якості, і їх кількість достатня, щоб задовольнити і внутрішніх споживачів (якщо вони зацікавлені в яблуках і можуть собі дозволити їх купити), і зовнішніх покупців (якщо до них зможуть бути здійснені поставки). Виробництво яблук в Україні та площі під яблуневими садами в Україні відображено на рис. 1–2.

Крім врожайності, площі під яблуневими садами в Україні грають важливу роль у виробництві. З одного боку, російська окупація південних та східних регіонів країни призводить до автоматичних втрат у площі під яблуневими садами в Україні, приблизно 5% від усього обсягу. З іншого боку, зменшення

площ у залишених областях країни обмежиться до мінімуму, не дивлячись на активний процес інтенсифікації виробництва, де врожай зростає швидше, ніж зменшуються площі.

По-перше, видалення старих садів є досить витратним процесом, і по-друге, у цьому сезоні фермери, які можуть забезпечити собі робочу силу та фінансові ресурси, будуть намагатися максимально використувати свою збиральну кампанію, очікуючи високого попиту від переробників.

В результаті, площі під яблуневими садами зменшилися, переважно через окупацію та воєнні дії російського агресора, тоді як процес інтенсифікації виробництва яблук в сезоні

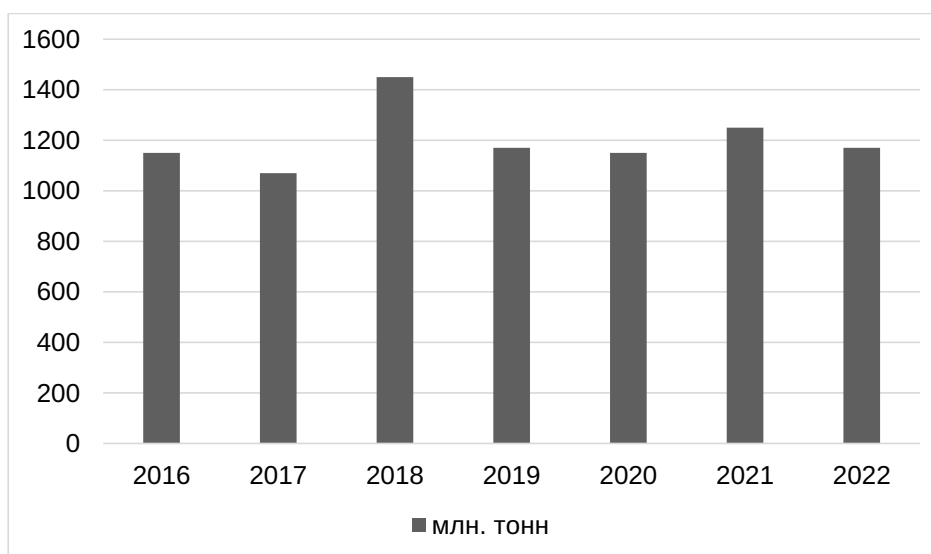

Рис. 1. Виробництво яблук в Україні (2016–2022, млн тон)

Джерело: побудовано автором за даними [4]

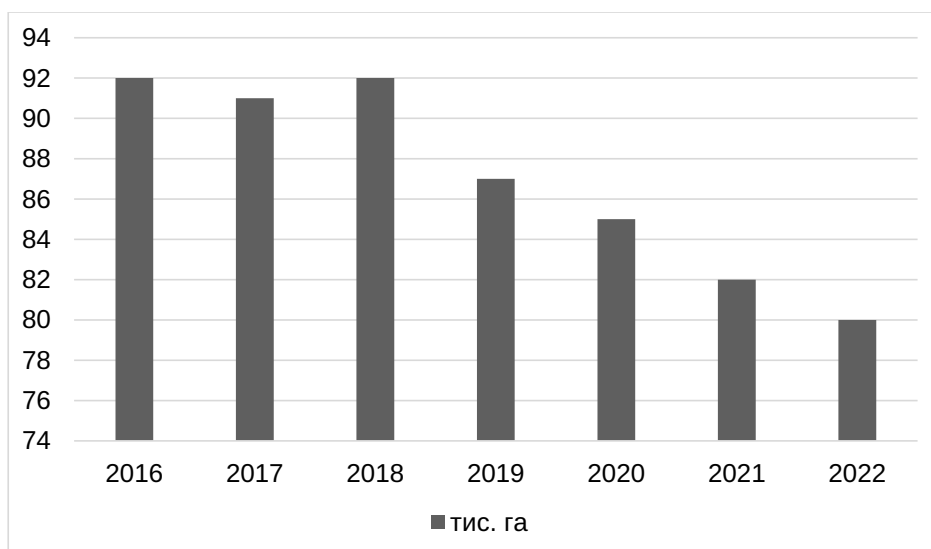

Рис. 2. Площі під яблуневими садами в Україні (2016–2022, тис. га)

Джерело: побудовано автором за даними [4]

2022–2023 в загальному розрахунку буде не на першому плані.

Зниження середньої врожайності, погіршення якості плодів та скорочення площ призведуть до зменшення виробництва яблук в Україні.

На даний момент, як на внутрішньому, так і на світовому ринку, сектор яблук в Україні переживає стагнацію, а не зростання. Це можна пояснити двома основними факторами. По-перше, в країні відбувається втрата населення через війну, зокрема близько 5 мільйонів її жителів, зокрема жінки і діти, які є основними споживачами фруктів.

В результаті цих двох чинників в Україні відбувається зменшення ринку яблук і споживання цієї продукції загалом. Це призвело до посилення конкуренції і боротьби за споживача, і, зокрема, до зниження цін, що особливо важливо, оскільки споживачі вже відчують зниження свого доходу.

Ця тенденція вже зараз підтверджується цінами на середні сорти яблук, які також впливають на великі запаси яблук в українських сховищах через проблеми з експортом і загальну стагнацію на ринку. У цей час середня ціна на яблука в гривнях в Україні перебуває на майже семирічному мінімумі, а в доларах США взагалі зафіксована на рекордно низькому рівні.

Ще одним моментом, над яким зараз замислюються виробники, є питання ймовірності зростання цін на яблука за період зберігання. З сезону-2016/17 середня ціна на яблука від

середини осені до середини весни переважно зростала на 30–40%, загалом для продукту, який підлягає сезонному зберіганню, не є ані рекордом, ані антирекордом (згадаймо лише капусту в Україні з її ціновими гойдалками від -30% до +300% за період зберігання). Проте і в даному випадку (в тому числі, через стагнацію внутрішнього ринку) ціни на яблука в сезоні-2021/22 не збільшилися, а в перерахунку на долари США взагалі знизилися.

Ще одним моментом, який розглядають виробники, є можливість зростання цін на яблука під час зберігання. З сезону 2016-2017 середня ціна на яблука зазвичай підвищувалася на 30–40% від середини осені до середини весни, що не є ані надто рекордним, ані надто низьким показником для продукту, який зберігається протягом сезону.

Ціни на яблука зазвичай вищі в травні та на початку літа, ніж восени. Проте, небагато виробників зберігають яблука до цього періоду, оскільки споживання цих фруктів вже низьке через доступність широкого асортименту сезонних продуктів, і якість часто не відповідає вимогам супермаркетів. Це може створювати парадоксальну ситуацію, коли ціни відносно високі, супермаркети віддають перевагу імпортним яблукам, і в той же час, українські фермери з високоякісною продукцією спрямовують її на експорт.

Проте в останньому сезоні (в тому числі через стагнацію на внутрішньому ринку) ціни на яблука не зросли, а навіть зменшилися, коли перерахувати їх в доларах США (рис. 3).

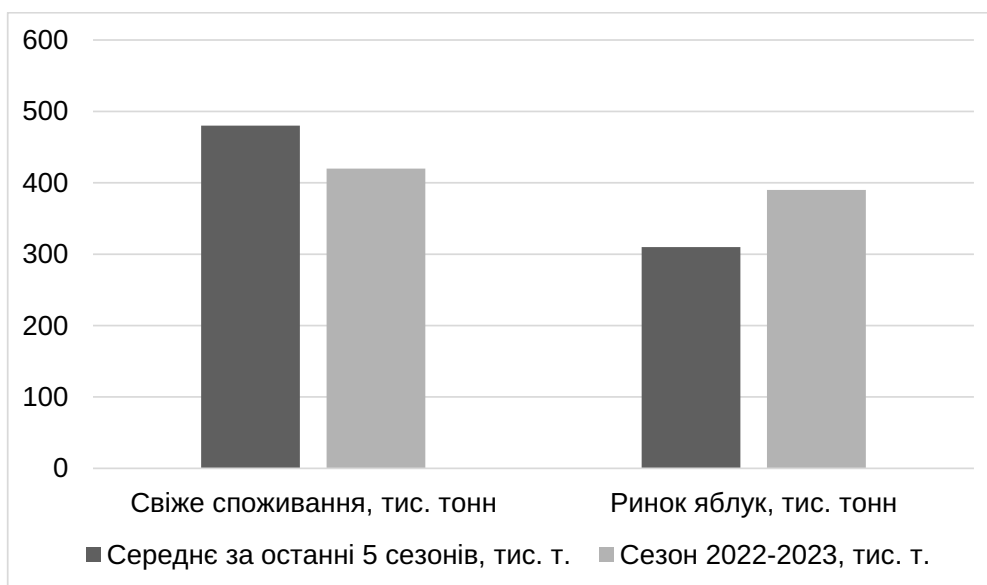

Рис. 3. Споживання та ринок яблук в Україні

Джерело: побудовано автором за даними [1]

Щодо споживання яблук, важливо врахувати, що в новому сезоні 2022–2023 девальвація національної валюти в Україні може частково підтримати споживання. Основними конкурентами для яблук на українському ринку впродовж року, за винятком літа, є банани та, в певних періодах, деякі цитрусові. Тобто, конкуренція для яблук від імпортерів фруктів зростає, оскільки ціни на імпортерні фрукти підвищуються через девальвацію української гривні.

Висновки. В рамках дослідження було ретельно проаналізовано баланс попиту та пропозиції на ринку яблук та продуктів їх переробки в Україні. Дана оцінка містить аналіз різних аспектів, таких як виробництво

яблук, площа під садами, рівень якості врожаю, обсяги імпорту та експорту, споживання на внутрішньому ринку, втрати під час зберігання та переробки, а також зміни в умовах та фактори зовнішнього середовища, такі як воєнна ситуація та економічні коливання. Ця оцінка дозволила виявити основні тенденції та виклики, з якими стикається ринок яблук в Україні. Вона також допомогла визначити можливості для покращення та розвитку даного ринку в майбутньому. Аналіз балансу попиту та пропозиції є необхідним інструментом для прийняття управлінських рішень і розробки стратегій, спрямованих на підтримку стійкого та успішного функціонування ринку яблук в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. АПК Інформ. URL: <https://www.apk-inform.com/uk>
2. Барабаш Л. О., Мазур К. В. Розвиток промислового садівництва в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка АПК*. 2019. № 12. С. 69–78.
3. Білоусов Є. Ю. Принципи, напрями та механізми державної підтримки розвитку органічного землеробства в Україні. *Молодий вчений*. 2015. № 6. С. 74–77.
4. Державна служба статистики: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Мартинюк М. П. Державне регулювання органічного виробництва: стан та перспективи розвитку. *Матеріали доповідей учасників V Міжнародної науково-практичної конференції «Органічне виробництво і продовольча безпека»*. Житомир: ЖНАЕУ. 2017. С. 5–10.
6. Меженський В. М., Меженська Л. О. Сорти нетрадиційних плодкових культур для виробництва органічної садовини. *Наук. доповіді НУБіП*. 2011. Вип. 7 (29). 11 с.
7. Попова О. П., Сало І. А. Розвиток українського ринку плодів і ягід в умовах глобалізації. *Садівництво*. 2019. № 74. С. 160–170.
8. Сакун А. Ж., Пантюк І. А. Впровадження маркетингової діяльності на підприємствах – виробниках плодоягідної продукції. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. Вип. 1. С. 154–161.
9. Сало І. А. З'їсти – не з'їмо. Садівництво по-українськи. 2021. № 3. С. 8–12.
10. Черевко О., Франів І., Корпало І. Інноваційно-інвестиційний розвиток плодово-ягідної галузі в регіонах України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. С. 1–6.

REFERENCES:

1. APK Inform. URL: <https://www.apk-inform.com/uk>
2. Barabash L.O., Mazur K.V. (2019). Rozvytok promyslovoho sadivnytstva v umovakh yevrointehratsiinykh prosesiv [Development of industrial horticulture in the conditions of European integration processes]. *Ekonomika APK*. № 12, pp. 69–78. (In Ukrainian)
3. Bilousov Ye. Yu. (2015). Pryntsypy, napriamy ta mekhanizmy derzhavnoi pidtrymky rozvytku orhanichnoho zemlerobstva v Ukraini [Principles, directions and mechanisms of state support for the development of organic agriculture in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*. № 6, pp. 74–77. (In Ukrainian)
4. Derzhavna sluzhba statystyky: ofitsiynyi sait. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Martyniuk M. P. (2017). Derzhavne rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva: stan ta perspektyvy rozvytku [State regulation of organic production: status and development prospects]. *Materialy dopovidei uchasnykiv V Mizhnarodnoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii «Orhanichne vyrobnytstvo i prodovolcha bezpeka»*. Zhytomyr: ZhNAEU. P. 5–10 (In Ukrainian)
6. Mezhen'skyi V. M., Mezhen'ska L. O. (2011). Sorty netradytsiinykh plodovykh kultur dlia vyrobnytstva orhanichnoi sadovyny [Varieties of non-traditional fruit crops for the production of organic garden food]. *Naук. dopovidi NUBiP*. Vyp. 7 (29). 11 p. (In Ukrainian)

7. Popova O. P., Salo I. A. (2019). Rozvytok ukraïnskoho rynku plodiv i yahid v umovakh hlobalizatsii [Development of the Ukrainian fruit and berry market in the conditions of globalization]. *Sadivnytstvo*. № 74, pp. 160–170. (In Ukrainian)
8. Sakun A. Zh., Pantiuk I. A. (2020) Vprovadzhennia marketynhovoï diïalnosti na pidpriemstvakh – vyrobnykakh plodoïahidnoi produktsii [Implementation of marketing activities at enterprises – producers of fruit and berry products]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriia: Ekonomika*. Vyp. 1, pp. 154–161 (In Ukrainian)
9. Salo I. A. (2021). Zisty – ne zimo [To eat – we will not eat]. *Sadivnytstvo po-ukraïnski*. № 3, pp. 8–12. (In Ukrainian)
10. Cherevko O., Franiv I., Korpalo I. (2021). Innovatsiïno-investytsiïnyi rozvytok plodovo-yahidnoi haluzi v rehionakh Ukraïny [Innovative and investment development of the fruit and berry industry in the regions of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 28, pp. 1–6. (In Ukrainian)